

Науковий висновок фахівця

у кримінальному провадженні: юридична природа і правове значення

П. П. Андрушко

кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розглядаються питання юридичної природи і правового режиму у кримінальному провадженні наукових (науково-консультативних) висновків фахівців в галузі кримінального і кримінально-процесуального права з конкретних кримінальних проваджень, їх видів і змісту, особливостей використання і врахування їх положень при правовій кваліфікації кримінального правопорушення.

Ключові слова: фахівець у галузі права, науковий висновок фахівця в галузі права, правова експертиза, доктринальне тлумачення норм закону про кримінальну відповідальність.

Рассматриваются вопросы юридической природы и правового режима в уголовном производстве научных и научно-консультационных заключений специалистов в области уголовного и уголовно-процессуального права по конкретным уголовным производствам, их видов и содержания, особенностей использования и учета их положений при правовой квалификации уголовного правонарушения.

Ключевые слова: специалист в области права, научное заключение специалиста в области права, правовая экспер-

тиза, доктринальное толкование норм закона об уголовной ответственности.

The conclusion deals with the issue of legal nature and legal regime of scientific conclusion and scientific advisory conclusion of criminal law and criminal procedural law specialists in criminal proceeding of some criminal case, their kinds and content, peculiarities of using and be taken their provisions into account for criminal law qualifications of offence.

Keywords: *law specialist, scientific conclusion of law specialist, law expertise, scientific interpretation of the rule of criminal liability.*

Відповідно до статті 242 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин справи, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання; проведення експертизи для з'ясування питань права не допускається. У частині 2 статті 242 КПК України зазначається, для з'ясування яких питань експертиза проводиться обов'язково: 1) встановлення причин смерті; 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155

Кримінального кодексу України (далі – КК України).

КПК України забороняє проведення експертизи для з'ясування питань права, але не забороняє використання правозастосувачем, перш за все судом, наукових висновків фахівців «для з'ясування питань права». Ураховуючи зміст термінопонять «експертиза» і «висновок експерта» та термінопоняття «науковий висновок фахівця в галузі права», можна стверджувати, що наукові висновки фахівців не мають ознак висновку експерта, а тому наукові висновки фахівців у галузях кримінального і кримінального процесуального права можуть долучатися до матеріалів кримінального провадження (досудового слідства) розслідування і судового провадження).

Наукові висновки фахівців можуть бути декількох видів: 1) наукові тлумачення норм матеріального закону про кримінальну відповідальність; 2) оцінка (кримінально-правова) фахівцем діянь, вчинення яких ставиться у вину підозрюваному чи обвинуваченому в аспекті їх правової кваліфікації (кримінально-правової оцінки); 3) оцінка зібраних слідчим, а у випадках, визначених КПК України, і одержаних під час судового провадження (наприклад, наданих сторонами кримінального провадження) доказів з позиції їх допустимості, належності і достовірності.

Підставою для висновку про те, що КПК України не забороняє, а навпаки, дозволяє використовувати наукові висновки фахівців у кримінальному (судовому) провадженні, не розглядаючи їх видом висновків експерта, є положення КПК України щодо порядку здійснення перегляду Верховним Судом України (далі – ВС України) судових рішень з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України. Пунктом 4 частини 2 статті 452 КПК України встановлено, що суддя-доповідач, який постановив ухвалу про від-

криття провадження про перегляд судового рішення ВС України, здійснюючи підготовку до перегляду судового рішення ВС України, має право доручити відповідним фахівцям Науково-консультативної ради при ВС України підготувати науковий висновок щодо норми закону про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції щодо подібних суспільно небезпечних діянь. Такі висновки мною, як членом Науково-консультативної ради при Верховному Суді України, за дорученням суддів-доповідачів готувались і надавались з багатьох справ, які розглядалися ВС України.

Таким чином, науковий висновок фахівців щодо норми Закону України про кримінальну відповідальність, яка має (може) бути застосована слідчим чи прокурором або судом щодо діянь, вчинення яких ставиться в вину (інкримінується) підозрюваному, обвинуваченому чи засудженому, за юридичною природою не є висновком експерта.

КПК України не визначає, що у ньому розуміється під з'ясуванням питань права і яке кримінальне процесуальне значення термінопонять (термінів) «питання права», «з'ясування питань права», «науковий висновок», «науковий висновок фахівця».

Логіко-граматичне тлумачення тексту п. 4 ч. 2 ст. 452 КПК України дає підстави для висновку, що предметом наукового висновку фахівця щодо певного суспільно небезпечного діяння є зміст ознак складу кримінального правопорушення, склад якого передбачений відповідною нормою. Тому науковий висновок фахівця – це, перш за все, тлумачення ним змісту ознак складу кримінального правопорушення – складу злочину, передбаченого певною конкретною нормою, сформульованою у відповідній статті закону про кримінальну відповідальність – КК України,

а з прийняттям Закону «Про кримінальні проступки» – і у цьому законі.

Крім того, у науковому висновку фахівця може даватися доктринальне, з урахуванням правозастосовних орієнтирів судової практики, тлумачення окремих норм Загальної частини КК України, зокрема норм щодо дії закону про кримінальну відповідальність в часі і просторі, щодо застосування норм інститутів стадій вчинення злочину, співучасті у злочині, множинності злочинів, правил призначення покарання і звільнення від покарання та його відбування, звільнення від кримінальної відповідальності. Однак науковий висновок фахівця не повинен зводитися лише до доктринального тлумачення норм закону про кримінальну відповідальність. У висновку мають міститися і рекомендації щодо застосування закону про кримінальну відповідальність щодо підозрюваного, обвинуваченого чи засудженого.

Відсутні роз'яснення з цих питань і у науково-практичних коментарях до КПК України 2012 р. Зокрема, у Науково-практичному коментарі КПК України за ред. С. В. Ківалова, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченка лише зазначається, що вказівка в ч. 1 ст. 242 КПК України на те, що не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права, пояснюється тим, що такі питання, є прерогативою суду, прокурора, слідчого, адвоката, юристів-правознавців за спеціальністю [1] (виділено мною. – П. А.). Зауважимо, що юристами-правознавцями за спеціальністю можуть бути й інші учасники кримінального провадження, у тому числі і підозрюваний та обвинувачений. Крім того, і деякі інші учасники кримінального провадження Кримінальним процесуальним кодексом наділені правом давати офіційну оцінку (кваліфікацію) кримінального правопорушення, вчинення якого ставиться у вину обвинувачено-

му, і така оцінка може (має) враховуватися судом, зокрема при вирішенні питання про затвердження угоди про примирення, чи угоди про визнання винуватості.

Кримінально-правова оцінка діяння, вчинення якого ставиться у вину обвинуваченому, яка здійснюється під час судового провадження прокурором і адвокатом (захисником), для суду не є обов'язковою, оскільки носить (має) рекомендаційний характер. Таке ж правове значення має і кримінально-правова оцінка діяння, яка здійснюється іншими учасниками судового провадження. Обов'язковими для суду є лише правові позиції, викладені у формальних джерелах кримінального права – законі про кримінальну відповідальність, рішеннях КС України, ВС України, ЄСПЛ, міжнародно-правових договорах.

О. В. Капліна зазначає, що: 1) сутність експертизи полягає у проведенні дослідженою особою (експертом) на основі її спеціальних пізнань самостійного дослідження, необхідного для з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, що знаходить своє відображення у висновку експерта, та що неприпустимо підмінити експертизу консультацією спеціаліста навіть у тому випадку, якщо призначення експертизи не є обов'язковим; 2) фактичною підставою для призначення експертизи є потреба в наукових, технічних або інших спеціальних знаннях, які необхідні для вирішення певних питань у кримінальному провадженні; до спеціальних пізнань належать знання у певній галузі науки, техніки, мистецтві або ремеслі та інших окремих сферах людської діяльності, які (спеціальні пізнання) у відповідній галузі діяльності визначаються предметом експертизи, до яких не належать загальновідомі і загальнодоступні знання в галузі матеріального і процесуального права, якими повинні володіти слідчі, проку-

рори, судді. Саме тому, вважає О. В. Капліна, закон прямо забороняє проведення експертизи для з'ясування питань права; на неприпустимість порушення перед експертом правових питань (наприклад, про причину недостачі цінностей, вину обвинуваченого в смерті потерпілого або заподіяння йому тілесних ушкоджень, про осудність особи, а не її психічний стан тощо) вказував свого часу ПВСУ в п. 2 постанови від 30 травня 1997 р. № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах», спрямовуючи таким чином правозастосовну практику [2].

В. А. Колесник зазначає, що спеціальні знання можуть відноситись до будь-якої сфери людської діяльності, а винятки становлять правові знання, тому експерт не вправі вирішувати питання правового характеру (наприклад, чи мало місце вбивство або самогубство; надання кваліфікації дій особи за певною статтею чи частиною статті кримінального закону; чи є нестача результатом розкрадання або недбалості тощо), навіть якщо вони перед ним поставлені; експерт вправі вирішувати лише питання спеціального характеру [3].

В. Мамутов зауважує, що нині тема наукового забезпечення діяльності Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції стає все більш актуальною, зокрема у зв'язку з проведенням судової реформи [4]. Ґрунтовне вивчення цього питання, вважає В. М. Кампо, потрібне для поліпшення якості наукового забезпечення судової практики, а також для формування нового покоління доктрин і правових позицій, заснованих на інноваційних підходах до здійснення судочинства [5].

Слушними є твердження В. Мамутова, що кінцевою метою наукового забезпечення діяльності судів на сучасному етапі фактично є формування сталої судової практики і судових прецедентів, а також

переорієнтація судів на здійснення судочинства на підставі доктрин реально, а не формального права. В основу цього процесу мають бути покладені сучасні фундаментальні наукові знання та практика їх застосування при здійсненні судочинства.

В. Мамутов зазначає, що законодавство не містить прямої заборони для суду та учасників судового процесу залучати як докази висновки наукової експертизи, проте неконкретність законодавчого регулювання питань щодо призначення та проведення наукової експертизи в процесі здійснення судочинства на практиці мала наслідком ледь не заперечення самої можливості залучення науково-експертних висновків як доказів у судовому процесі.

На думку В. Мамутова, на конституційному рівні питання призначення правової експертизи в процесі здійснення судочинства судами можна розглядати в декількох аспектах: 1) згідно з п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України одним з основних принципів судочинства є «змагальність сторін та свобода в наданні перед судом їх переконливості». Це означає, зокрема, що сторони мають право представляти суду експертні висновки фахівців з питань по суті справи, яка розглядається в суді, або заявляти клопотання про затребування висновків фахівців, у тому числі й учених, з цих питань; 2) з цим процесуальним правом особи кореспондуються положення ч. 1 ст. 42 Конституції України, згідно з якою кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Отже, враховуючи, що законодавством наразі не встановлено обмежень щодо використання науково-експертних висновків відповідних установ у процесі здійснення судочинства, наукові установи у галузі права можуть надавати учасникам процесу та суду зазначені висновки, а також отримувати за це винагороду [6].

Реально вплинути на формування правових позицій ВС України і Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо застосування кримінального закону взагалі, правозастосовного тлумачення закону про кримінальну відповідальність і, головне, формування правозастосовних орієнтирів щодо кримінально-правової кваліфікації певних діянь, мають можливість, перш за все, члени науково-консультативних рад при ВС України і Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

При ВС України, як і при Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, утворюється Науково-консультативна рада з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для попереднього розгляду проектів постанов Пленуму ВС України стосовно надання висновків щодо проектів законодавчих актів та з інших питань діяльності ВС України, підготовка яких потребує наукового забезпечення. Повноваження Пленуму ВС України визначені ст. 46 Закону «Про судоустрій і статус суддів». До них віднесені, зокрема надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судової системи та діяльності ВС України та прийняття рішень про звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджується Пленумом ВС України (ч. ч. 1, 2 ст. 46 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Повноваження Науково-консультативної ради при Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ визначені ст. 37 Закону «Про судоустрій і статус суддів» – вона створює

ється для попереднього розгляду проєктів постанов цього суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Вжите у частині 1 статті 46 Закону формулювання «надання висновків... з інших питань діяльності ВС України, підготовка яких потребує наукового забезпечення», є нечітким, неконкретним. Певним чином воно конкретизоване у ст. 452 КПК України 2012 р. Відповідно до пунктів 4-6 частини 2 статті 452 КПК України у разі постановлення суддею-доповідачем ВС України ухвал про відкриття провадження у справі, яка ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ допущена до провадження у ВС України, суддя-доповідач протягом п'ятнадцяти днів з дня відкриття провадження здійснює підготовку до перегляду судового рішення ВС України. При цьому суддя-доповідач має право доручати відповідним фахівцям Науково-консультативної ради при Верховному Суді України підготувати науковий висновок щодо норми закону про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції щодо подібних суспільно небезпечних діянь, має право визначати органи державної влади, представники яких можуть надати в суді пояснення, корисні для вирішення справи, та дає розпорядження про їх виклик до суду, здійснює інші заходи, необхідні для вирішення питання про усунення розбіжностей у застосуванні норм матеріального права.

Аналогічні положення, з однією відмінністю містились у пунктах 3-15 ч. 2 ст. 400¹⁹ КПК України 1960 р. Згідно з КПК України 2012 р. суддя-доповідач має право давати зазначені доручення і визначати зазначені органи державної влади, а за КПК України 1960 р. суддя-доповідач повинен був доручати відповідним фахівцям Науково-консультативної ради при ВС України підготувати науковий

висновок щодо норми кримінального закону, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

В аналізі практики перегляду ВС України судових рішень у кримінальних справах із підстав, передбачених ст. 400¹² Кримінально-процесуального кодексу України [7], проведеним судовою палатою в кримінальних справах ВС України, зазначається: «Більшість переведень у кримінальних справах містить відповідні висновки науковців із питань, що є предметом судового дослідження. Проте таких наукових висновків немає здебільшого у випадках, коли справа розглядалася з підстав, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 400¹² КПК України. Наукового висновку не було у переведенні за кримінальною справою, судові рішення в якій переглядалися на підставі п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК України.

У названому аналізі зазначається, що певною мірою наявність наукових висновків не в усіх кримінальних справах можна пояснити тим, що питання неоднакового застосування норм матеріального права не завжди вимагає позиції науковців з огляду на предмет судового дослідження та його специфіку – зіставлення, порівняння судових рішень, в яких одні й ті самі норми кримінального закону у подібних суспільно небезпечних діяннях застосовані по-різному.

Однак наукової позиції вимагають, на думку Судової палати в кримінальних справах ВС України, ті питання правозастосування, вирішення яких має відбуватися не тільки шляхом зіставлення, порівняння судових рішень, а й потребує комплексного, системного аналізу законодавства.

Члени Науково-консультативної ради при ВС України О. Дудоров і Є. Письменський зазначають, що установивши обов'язковість для всіх суб'єктів владних

повноважень і судів зазначених рішень (правових позицій) Верховного Суду України з питань неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, законодавець фактично надав таким рішенням юридичну силу джерела кримінального права, запровадивши в національну судову практику елементи прецедентного права. Невипадково КПК України 2012 р. вимагає при ухваленні рішення задоволення заяви обґрунтовувати помилковість висновків суду касаційної інстанції, а в разі відмови в задоволенні заяви – надавати обґрунтування правильності застосування судом касаційної інстанції норми закону України про кримінальну відповідальність.

Сприяття ухваленню законного та обґрунтованого рішення згідно з п. 4 ч. 2 ст. 452 КПК України мають наукові висновки фахівців, які входять до складу Науково-консультативної ради, утвореної в тому числі з цією метою при ВС України. Відповідне законодавче положення, на думку О. Дудорова і Є. Письменського, варто оцінити схвально, оскільки суддя-доповідач, готуючись до розгляду справи ВС України, має можливість з урахуванням здобутків правової доктрини всебічно проаналізувати розглядуване ним питання, що повинно сприяти прийняттю виваженого судового рішення.

Проаналізувавши практику ВС України з питання неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, О. Дудоров і Є. Письменський констатують, що ухвали цього поважного судового органу приймаються з різним ступенем обґрунтованості; в одних випадках позиція науковців не знаходить підтримки, в інших вона поділяється суддями і на її основі будується ухвалюване рішення.

Слушними є зауваження О. Дудорова і Є. Письменського, що сьогоденний стан взаємодії кримінально-правової науки і правозастосовної практики не може вважатись задовільним. Разом з тим залучення вчених до участі у роботі науково-консультативних органів, які функціонують при різних судових інстанціях, – це загалом позитивний крок. Таке залучення, вважають О. Дудоров і Є. Письменський, хоч і переконує у тому, що практика – не завжди критерій істини, дозволяє науковцям не відриватись від реалій правозастосування і спонукає не займатись «голим» теоретизуванням. Не хотілося також, щоб у читача склалось враження, що доктринальне тлумачення кримінального закону завжди є більш вдалим, ніж судове тлумачення, адже здійснюване професійними науковцями тлумачення у тому числі кримінального закону з різних причин може бути неякісним, поверховим, однобічним, врешті-решт помилковим.

Для того, щоб підняти значущість наукових висновків членів Науково-консультативної ради, О. Дудоров і Є. Письменський пропонують у рішеннях Верховного Суду України, ухвалюваних відповідно до ст. ст. 455, 456 КПК України за результатами розгляду питання про неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, фіксувати (принаймні у стислому вигляді), хто з науковців і що написав з приводу тієї чи іншої кримінально-правової проблеми. Доречним у цьому разі, на думку О. Дудорова і Є. Письменського, був би і критичний аналіз міркувань вчених з боку суддів Верховного Суду України, тим більше, що в підсумку ухвала Верховного Суду України має містити правову позицію, обов'язкову до виконання всіма суб'єктами правозастосування та прирівняну до джерела кримінального права [8].

Статтею 453 КПК України передбачено, що під час розгляду ВС України справи про перегляд судового рішення для з'ясування сутності норми закону України про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована, можуть заслуховуватися пояснення представників органів державної влади. Водночас статтею 453 КПК України не передбачено, що можуть заслуховуватися і висновки фахівців Науково-консультативної ради при ВС України, які готували висновки щодо норми закону України про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції щодо подібних суспільно небезпечних діянь. Про зміст таких висновків та аналіз правових позицій, викладених у них, очевидно, має проінформувати суддя-доповідач доповідаючи про результати проведених ним підготовчих дій.

Як зазначалося, визначальним, принципово важливим у даному аспекті є з'ясування змісту і співвідношення понять «експертиза для з'ясування питань права», «науково-правова експертиза», «висновок фахівця в певній галузі права».

В. Семчик і О. Поліводський вважають, що сформульована в останньому реченні ч. 2 ст. 242 КПК України норма – не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права, – узгоджується зі статусом судової експертизи як висновку щодо спеціальних, а не правових знань, які необхідні для розгляду справи. На думку цих вчених, судовий експерт, який є фахівцем у певній галузі не правових знань, дійсно не може виходити за межі своєї компетенції та надавати судові експертизи з питань права і про таку логіку говорить також перше речення цієї ж статті, де зазначається: «Експертиза проводиться експертом... якщо для з'ясування обставин, що мають значення, необхідні спеціальні знання», тобто акцент зроблено саме на спеціальних, а не правових

знаннях. Що ж стосується науково-правової експертизи, то вона, як зазначають ці вчені, може проводитися і не має статусу судової експертизи, прямо передбаченою законодавством та не віднесена до судових експертиз. Про такий підхід свідчить, на їх думку, і те, що чинний кримінальний процесуальний закон не містить положень, які б забороняли проведення науково-правових експертиз чи його використання у кримінальному процесі.

В. Семчик і О. Поліводський вважають, що законодавство містить прямі й однозначні положення щодо можливості здійснення науково-правової експертизи: такі експертизи, незважаючи на те, що не є актами офіційного тлумачення законодавства, можуть використовуватися як рекомендації у правозастосовній діяльності, оскільки метою таких науково-правових експертиз є з'ясування справжньої волі законодавця шляхом використання правових концепцій (доктрин) для тих випадків, коли відсутні чіткі й однозначні приписи законодавства щодо правозастосування у конкретній ситуації, у тому числі в особливо складних справах.

На думку цих вчених, незалежними і неупередженими консультантами для вирішення таких суперечливих питань можуть бути наукові установи та їх співробітники, що мають науковий досвід, авторитет в академічному світі, а також високу репутацію і, що є не менш важливим для такої роботи, – практичний досвід, тому висловлені ними думки можуть стати вагомим науковим аргументом для визначення порядку застосування норм права у конкретній ситуації, а їх висновки, як наукових експертів, можуть бути оцінені і перевірені будь-яким учасником процесу або судом, оскільки такі учасники мають базову підготовку з таких питань [9].

Наведені міркування В. Семчика і О. Поліводського є, на наш погляд,

слušними, як слušним є і їх висновок, що використання такого правового інструменту як доктринальне тлумачення норм законодавства для конкретних випадків корисне тільки для вирішення конкретних справ, а й для практики загалом, оскільки сприяє одноманітному і належному застосуванню законодавства на всій території України. Однак зауважимо, що, по-перше, науковий висновок не може зводитися лише до доктринального тлумачення законодавства до конкретних випадків. У такій якості науковий висновок, з позиції теорії кваліфікації злочинів, є нічим іншим, як науково-практичним коментарем до певної норми КК України. Науковий висновок по конкретній справі має містити аналіз конкретних обставин та їх кримінально-правову оцінку на основі доктринального (наукового) тлумачення відповідної (певної) норми (норм) злочину про кримінальну відповідальність. Науковий висновок фахівця в галузі кримінального права – це рекомендації правозастосувачу (слідчому, прокурору, судді) щодо кримінально-правової кваліфікації дій особи, яким дається оцінка, особливостей і правил призначення покарання, звільнення від відбування покарання, звільнення від кримінальної відповідальності тощо.

По-друге, сумнівним є твердження, що «висновки наукових експертів можуть бути оцінені і перевірені будь-яким учасником процесу або судом, оскільки такі учасники мають базову підготовку з таких питань». Відповідно до пункту 26 статті 3 КПК України, учасниками судового провадження (у КПК України 2012 р. вживається термінопоняття «судове провадження», а не термінопоняття «судовий процес» – П. А.) є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивіль-

ний позивач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставадавець, перекладач, експерт, спеціаліст судового засідання, судовий розпорядник. Крім того, з 1 вересня 2014 року, відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» № 314-VII від 23 травня 2013 р. [10] учасником кримінального провадження і учасником судового провадження буде визнаватися і представник юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Вельми сумнівно, що окрім судді, прокурора і захисника, а на стадії судового розслідування і слідчого, інші особи-учасники кримінального провадження мають базову юридичну підготовку і можуть дати об'єктивно, фактово оцінку правовим позиціям, якими обґрунтовується висновок фахівця і перевірити їх. Висновок фахівця адресується, як правило, судді і прокурору.

В. Семчик і О. Поліводський зазначають, «що останнім часом роль науково-правових експертиз зростає. Причиною цьому є як суперечності та часті зміни законодавства, так і зростання кількості законодавчих положень, відтак і ускладнення правозастосування. Про зростання ролі науково-правових експертиз може також свідчити збільшення кількості звернень за проведенням таких експертиз, зокрема до Ради науково-правових експертиз при Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Серед суб'єктів звернень – правоохоронні органи, суди, громадяни та підприємства і організації. Не обійшлося без науково-правових експертиз у більшості резонансних судових справ» [11].

Список використаної літератури

1. . Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / Відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одіссей, 2013. – С. 501
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар : у 2-х т. Т. 1 / За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – С. 620.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / За заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : «Юстініан», 2012. – С. 539.
4. *Мамутов В.* Проблеми наукової експертизи у контексті сталої судової практики судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. – 2013. – № 2. – С. 88-95.
5. *Кампо В. М.* Наукове забезпечення юрисдикційної діяльності Конституційного Суду України (роздуми небайдужого) // Віче. – 2011. – № 17. – С. 25-28.
6. *Мамутов В.* Вказ. праця. – С. 89.
7. Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 7. – С. 19-34. Матеріал до друку підготували заступник секретаря Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України М. І. Гриців та наукові консультанти управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах С. А. Солоткий і А. А. Стрижевська.
8. *Дудоров О., Письменський Є.* Про пошук «точок дотику» між теорією і практикою // Юридичний вісник України. – 2013. – 27 квітня. – № 17-18.
9. *Семчик В., Поліводський О.* Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства // Право України. – 2013. – № 5. – С. 413-414.
10. *Голос України.* – 2013. – 22 червня.
11. *Семчик В., Поліводський О.* Вказ. праця. – С. 414.